

Blog 161 Maatschappelijke ongelijkheid -al gewend?

"Papa fume une pipe." Het zijn de eerste vier Franse woorden die ik 67 jaar geleden leerde. Is er één andere Franse zin die in het collectief geheugen van zoveel Nederlanders is gegrift? In 1954 was in veel huiskamers het pijpenrek met een veelbelovende tekst te vinden. Dat mijn eerste Franse les begon met een pijp rokende vader was dan ook niet zo bijzonder – hoewel, mijn vader was er niet meer.

We waren met acht jongens- geen meisjes want waarom zouden die Frans leren? – die blijkbaar waren uitverkoren om tweemaal per week na de gewone schooltijd om vier uur 's middags Franse les te krijgen van onze 'eigen' meester. Jazeker, hij was meester, stond voor een klas van zo'n dertig kinderen, was ook nog druk als bovenmeester én gaf na schooltijd Franse les. Hij deed dat alles alsof het de gewoonste zaak van de wereld was. En dat wás het ook wel, denk ik.

Wat toen blijkbaar de gewoonste zaak van de wereld was is het anno 2021 niet meer. Naast en dus niet als onderdeel van het 'gewone' onderwijs volgen nu een op de drie kinderen – om heel verschillende redenen – vormen van bijles of begeleiding en op heel veel scholen komt de 'eigen' juf of meester er niet meer aan te pas. Bijles wordt op die scholen uitbesteed aan particuliere organisaties. Typ in Google eens het woord 'bijles' en je vindt 2.230.000 resultaten, 'huiswerkbegeleiding' scoort 413.000 resultaten. De kosten? Minimaal 15 euro (met niet gekwalificeerde begeleiders), maar ook wel 40 euro per uur. Wij weten best welke kinderen die bijles níet of nauwelijks krijgen. Ja toch?

Wat is er met ons onderwijs aan de hand? Je verwacht dat het onderwijs van nu beter is dan medio vorige eeuw? Dat valt te bezien. De inspectie liet er in 2018 (dus vóór de pandemie) in elk geval geen misverstand over bestaan: het onderwijsniveau *'glijdt af'*, de leerprestaties zijn de afgelopen twintig jaar geleidelijk gedaald. In een in 2019 gehouden enquête van de vakbonden meldde zo'n 90% van de 3000 deelnemende leraren dat het niveau bij de kernvakken rekenen, spelling en lezen achteruit gaat. De voorzitter CNV Onderwijs Jan de Vries: "We moeten er alles aan doen om deze ramp voor het onderwijs en onze samenleving te keren."² Maar het ergst van dit alles: de verschillen tussen de 'boven- en onderkant' in termen van schoolprestaties zijn onder de vijftienjarigen zeer groot, ook in vergelijking met andere landen. Die verschillen nemen zelfs toe en daardoor hebben kinderen toenemend ongelijke kansen als ze maatschappelijk actief worden!³ Moeten we ons niet diep, diep schamen? Wat is er aan de hand?

Veel grote politieke denkers hebben al eeuwenlang een gemeenschappelijk credo; de overheid heeft als primaire taak: het zonder onderscheid bevorderen van het welzijn van het volk. De wijze waarop dat credo vervolgens werd en wordt geconcretiseerd wil(de) nog wel eens verschillen maar in de moderne tijd wordt daar vrijwel altijd – naast onder meer vrijheid van meningsuiting en godsdienst, veiligheid, woongelegenheden, bestaanszekerheid, gezondheidszorg – onder verstaan: *het garanties bieden voor kwalitatief goed onderwijs als een grondrecht van elke burger*. In onze Grondwet is dat recht overigens heel zwak geformuleerd: het onderwijs is een *'voorwerp van de aanhoudende zorg der regering'*. (art. 23) Vergelijk die formulering eens met de volgende: de overheid *'treft zélf maatregelen ter bevordering van de volksgezondheid'* (art. 22). Wie de huidige staat van het onderwijs in ogenschouw neemt (zoals de Inspectie in 2018 deed) moet wel constateren dat het onderwijs géén kopzorg van de overheid is. De goede schooldirecteuren en docenten (die zich nu gelukkig laten horen) onderkennen dat die constructie van bijlessen en begeleiding *buiten* het gewone onderwijs een ernstige bedreiging vormt voor de (toekomstige) kwaliteit van het onderwijs. Zij duiden daarbij op twee verontrustende fenomenen:

- Er ontstaat in de hoofden van docenten te gemakkelijk zoiets als een groep leerlingen met een gemiddelde leerprestatie en het onderwijsaanbod wordt op die groep leerlingen afgestemd; leerlingen met schoolprestaties die *boven of onder* die gemiddelde bandbreedte liggen vallen buiten de boot, zij passen niet meer in het 'gewone' onderwijs. Het 'gewone' onderwijs zal daardoor steeds verder verschrallen.
- Het zal er ook toe leiden dat docenten minder kritisch worden t.a.v. hun eigen onderwijsprestaties en de structuur waarin het onderwijs wordt aangeboden. Niet de docent of het onderwijssysteem, maar de leerling zelf is immers het probleem!

In tal van analyses worden steeds weer vier hoofdoorzaken genoemd voor de verslechterende kwaliteit en toenemende negatieve selectiemechanismen in het onderwijs: de onderwijsstructuur, het vakmanschap van docenten en de ongecontroleerde wildgroei als gevolg van de grondwettelijke onderwijsvrijheid die zijn oorspronkelijke doel volledig voorbij is geschoten. Met daaroverheen een grauwe, de problemen toedekkende sluier: ministers met een markant gebrek aan visie en te weinig durf bij de politici om én de structuur én – waar nodig – het vakmanschap van docenten én de ongecontroleerde, de kwaliteit remmende wildgroei in hun onderlinge samenhang aan te pakken.

Maar is er niet meer aan de hand? Snijdt deze analyse van de onderwijsproblematiek voldoende hout? Nee, want kijk maar eens verder rond in onze maatschappij. Op álle beleidsterreinen die gericht zijn op het welzijn van burgers zijn negatieve selectiemechanismen en kansenongelijkheid zichtbaar – zelfs méér dan in andere Europese landen. Overal, in het onderwijs, de jeugdzorg, de (vooral geestelijke) gezondheidszorg, de woningmarkt, de arbeidsmarkt (en vul zelf maar aan) is sprake van toenemende negatieve selectie en kansenongelijkheid. Er is een in omvang groeiende maatschappelijke elite die door komaf, geld, opleiding, maatschappelijke status verder weg groeit van de jongeren en ouderen die dit alles minder of niet hebben. Ik erken dat ook ik tot die elite behoor en daarom schrijf ik er over. Want ons probleem zit veel dieper!

Het is ronduit naïef om te denken dat de op álle maatschappelijke terreinen groeiende ongelijkheid tussen de 'haves' en de 'have nots' beleidsmatig is op te lossen zolang de overheid en wij burgers die ongelijkheid gewoon blijven vinden: het is nou eenmaal zo...! Aan de oplossing van elk probleem gaat vooraf dat we het als een probleem willen en durven erkennen. Zo is ook het probleem van de groeiende maatschappelijke ongelijkheid slechts oplosbaar als we het niet langer gewoon vinden.

Wij leven in één van de rijkste landen ter wereld, waarin onze overheid en wij burgers die schrijnende maatschappelijke ongelijkheid op alle beleidsterreinen gewoon zijn gaan vinden. Het zal dan ook alleen maar erger worden – nu al in het onderwijs, waar niet? Het resultaat: een diepe maatschappelijke kloof. Tenzij wij – de bevoorrechte elite, die aan deze voor óns aantrekkelijke ongelijkheid gewend is – onze eigen positie ongewoon gaan vinden.

1. 'Staat van het onderwijs 2016/2017'. Rapport van de Inspectie Onderwijs, 2018

2. NOS, 14 09 2019

3. 'An Unfair Start – Inequality in Children's Education in Rich Countries'; Unicef 2018

4. Wil je meer over jouw grondrechten weten? Zie [hier](#)

Muziek: 1. Leerlingen van het Meander College in Zwolle; elk jaar opnieuw vormen ze samen *Meander Vocaal*. Hun liefde voor muziek hoor je [hier](#) in het *Ave Maria*, gecomponeerd door hun dirigent/muziekdocent Martien Hovestad.

2. Er zijn veel bewerkingen van de *Canon* van Pachelbel. Deze – voor cello en piano – vind ik zo bijzonder vanwege de transparantie van de muzikale lijnen. En wat een speelvreugde! Geniet [hier](#)